

УДК 330.1:37.091.214

DOI: 10.31359/2411-5584-2020-40-1-162

КОНЦЕПЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ «БІЗНЕС-ЕКОНОМІКА» («BUSINESS ECONOMICS»): ДОСВІД ЗАКОРДОННИХ УНІВЕРСИТЕТІВ ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Круглий стіл у редакції збірника наукових праць
«Економічна теорія та право» з питань підготовки фахівців
за освітньою програмою «Бізнес-економіка» в університетах України,
4 лютого 2020 р.

Учасники «круглого столу» обговорили актуальні проблеми та узагальнили досвід підготовки фахівців за освітніми програмами «Бізнес-економіка» («Business Economics») в українських та закордонних університетах. Особливу увагу було приділено сучасним тенденціям розвитку університетської спеціальності «Економіка».

Ключові слова: університет, освітня програма, бізнес-економіка.

JEL Classification: A22, I23, M21.

У «круглому столі» взяли участь:

Шевченко Л. С. – докторка економічних наук, професорка, завідувачка кафедри економічної теорії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, заступниця головного редактора журналу;

Марченко О. С. – докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри економічної теорії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, випускаюча редакторка журналу;

Ватаманюк О. З. – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічної теорії Львівського національного університету імені Івана Франка, Україна, м. Львів, член редколегії журналу;

Гриценко О. А. – докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри економічної теорії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, членкиня редколегії журналу;

Федулова Л. І. – докторка економічних наук, професорка, завідувачка Центру досліджень економічної політики Інституту експертно-аналітичних та наукових досліджень Національної академії державного управління при Президентові України, Україна, м. Київ, членкиня редколегії журналу;

Шкодїна І. В. – докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри міжнародного бізнесу та економічної теорії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Україна, м. Харків, членкиня редколегії журналу;

Іващенко М. В. – кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри менеджменту та соціально-гуманітарних дисциплін Харківського навчально-наукового інституту Державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи»;

Островерх П. І. – кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії Львівського національного університету імені Івана Франка, Україна, м. Львів;

Моряк Т. П. – кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри економічної теорії Львівського національного університету імені Івана Франка, Україна, м. Львів;

Стирський М. В. – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії Львівського національного університету імені Івана Франка, Україна, м. Львів;

Базецька Г. І. – кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри економіки Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова;

Піскунов Р. О. – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри обліку та оподаткування Харківського навчально-наукового інституту Державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи»;

Можайкіна Н. В. – кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри економічної теорії та міжнародної економіки Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова, Україна, м. Харків.

Учасники «круглого столу» обговорили актуальні проблеми та узагальнили досвід підготовки фахівців за освітніми програмами «Бізнес-економіка» («Business Economics») в українських та закордонних університетах. Особливу увагу було приділено сучасним тенденціям розвитку університетської спеціальності «Економіка». Пропонуємо читачам ознайомитися з виступами учасників «круглого столу».

«БІЗНЕС-ЕКОНОМІКА» («BUSINESS ECONOMICS») ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ

Шевченко Л. С.

докторка економічних наук, професорка, завідувачка кафедри економічної теорії, гарантка освітньої програми «Бізнес-економіка», Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків

Освітня програма «Business Economics» («Бізнес-економіка») пропонується багатьма провідними університетами світу. Вона об'єднує теоретичний аналіз економіки з прикладними аспектами підприємництва, дає можливість краще зрозуміти стандартні ділові практики (оптимізацію витрат, одержання прибутку, забезпечення бізнесу та ін.), мінімізувати проблему невизначеності та господарські ризики, розробити стратегію бізнесу.

Утім має місце неоднозначність трактування самого терміна «Business Economics». Його використовують як синонім:

– мікроекономіки: перед бізнес-економістами ставлять завдання розв'язання конкретних питань усередині фірм, обґрунтувати економічні та управлінські рішення в умовах невизначеності реального світу, зважаючи на поведінку інших суб'єктів мікроекономіки – фірм, споживачів, власників ресурсів (особливо інвестиційних);

– управлінської економіки як сфери застосування економічної теорії до проблем оптимального розподілу економічних ресурсів з обґрунтуванням найліпшої альтернативи, а також до таких сфер підприємницької діяльності, як фінанси, менеджмент, маркетинг і бухгалтерський облік із метою підвищення їх ролі в управлінні прибутковістю бізнес-організації. Ідеться, по суті, про поєднання економічної теорії та науки про управління з метою напрацювання раціональних рішень у приватному та державному секторах економіки;

– економіки підприємства, оскільки «Business Economics» багато в чому пов'язана з функціонуванням ділового підприємства, а об'єктом вивчення є фірма та її економічна поведінка;

– бізнес-менеджменту, адже використовує логіку економіки, математики та статистики для обґрунтування управлінських бізнес-рішень. Бізнес-економіст має знатися на процесах перспективного планування, аналізі внутрішніх і зовнішніх обмежень, з якими стикаються фірми (підприємства) у своїй діяльності та які пов'язані із середовищем бізнесу.

У практичному сенсі закордонні освітні програми «Business Economics» орієнтуються на формування кар'єри студентів у галузях організацій та ринків, міжнародного бізнесу, бізнес-стратегування, корпоративних фінансів,

корпоративного управління, взаємовідносин бізнесу та уряду. Практично всі освітні програми працюють на великі корпорації, інвестиційні фірми, урядові установи. Причому в різних університетах світу ступені бакалавра і магістра з таких програм присуджуються не тільки за економічною спеціальністю, а й у галузях бізнесу та менеджменту.

Наприклад, Університет Гарварду (Harvard University) позиціонує «Business Economics» як програму, що має фундаментальне значення для розуміння проблем сучасних фірм. Першочергова увага приділяється економічним перспективам бізнесу, організації фірми, ролі інформації та трансакційних витрат на внутрішньому і зовнішньому ринках, теорії агентів, укладенню договорів та відносинам фірми з клієнтами і постачальниками [1].

Університетська школа економіки Утрехта (Utrecht University School of Economics) стверджує, що слухачі магістерської програми «Economics and Business Economics» будуть працювати не тільки з абстрактними моделями і теоріями, а й застосовувати їх у соціальному контексті. Вони знаходять роботу як консультанти у ТНК, інвестори або розробники проектів у банках або інших фінансових установах, урядових організаціях, місцевих органах влади, асоціаціях роботодавців, профспілкових органах тощо [2].

Маастрихтський університет (Maastricht University) пропонує бакалаврську програму «Economics and Business Economics», «родзинкою» якої є навчання на основі досліджень проблем у бізнесі. У 2019 році програма посіла третє місце у національному рейтингу Keuzegids Universiteiten в категорії «Економіка та бізнес»; друге місце в національному рейтингу кращих досліджень Elsevier і рекомендується 87 % студентів [3].

Університет Антверпена (University of Antwerp) має аналогічну магістерську програму. Обов'язковими навчальними дисциплінами є: етичний та стійкий бізнес; методи дослідження в бізнес-економіці; стратегічне управління; наука про дані; фінанси; маркетинг; європейський та міжнародний менеджмент. Усі слухачі виконують міжнародний консалтинговий проект, який передбачає розв'язання реальної організаційної проблеми, пов'язаної з широкою областю управління, сформульованою конкретною бельгійською компанією. Результати і рекомендації надсилаються в компанію [4]. Університет VUB у Брюсселі (Vrije Universiteit Brussel, VUB) пропонує схожу за змістом бакалаврську програму [5].

Зазначу також, що більшість закордонних університетських програм «Business Economics» (бакалаврських і магістерських) мають певну галузеву і професійну спеціалізацію, що відображається на їх змісті. Так, Університет Амстердама (Amsterdam School of Economics) пропонує річну магістерську програму Business Economics за трьома напрямками спеціалізації: «Економіка та стратегія управління»; «Конкурентне право та економіка»; «Нейроекон-

міка». Ефективність програми вимірюється такими показниками її випускників: середній час на пошуки роботи – 3 місяці; середня стартова зарплата – 3000 євро; можливість роботи у таких організаціях, як ТНК, фінансові установи, консалтингові та аналітичні центри, урядові установи, неприбуткові та некомерційні організації [6].

Навчання на економічному факультеті Університету Центральної Флориди (University of Central Florida) (США) орієнтується на підготовку економічних асистентів у приватних і державних установах, переважно в таких галузях, як охорона здоров'я, транспорт та енергетика, експертів у складання звітів, проектуванні опитувань в роботі з великими обсягами даних. Приблизно половина економістів працюють на федеральний уряд [7].

Університет Сан-Дієго (University of San Diego) (США) готує аналітиків у галузі інвестиційного банкінгу та державної політики управління (оподаткування, субсидії, тарифи, квоти). Причому до програми включено навчальні дисципліни з психології менеджменту («Організаційна поведінка») та права («Бізнес-право») [8].

Кентерберійський університет у Новій Зеландії (University of Canterbury) пропонує спеціалізацію «бакалавр комерції». У рамках програми особлива увага приділяється навчальній дисципліні «Економічне мислення для бізнесу». У ній розглядається застосування економічних знань для оптимізації проблем бізнесу та реального світу [9].

В Україні передумови для розвитку даного напряму вищої економічної освіти є. Сучасний бізнес (малий, середній, великий) потребує фахівців із новими підходами до розв'язання економічних проблем, навичками розроблення і втілення економічних стратегій на різних рівнях господарювання, тобто бізнес-економістів. Зростає також індивідуальний запит на заняття підприємництвом. Як наслідок – освітні бакалаврські та магістерські програми «Business Economics» починають пропонувати дедалі більше університетів. Серед них: Львівський національний університет імені Івана Франка, Національний університет «Львівська політехніка», Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Національний транспортний університет, Полтавський університет економіки і торгівлі (бакалаврські освітні програми), Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київський національний університет технологій та дизайну, Національний університет «Житомирська політехніка» (магістерські освітні програми).

Більшість вітчизняних освітніх програм «Business Economics» формують у студентів уміння: здійснювати комплексний економічний аналіз стану, функ-

ціонування та розвитку суб'єктів господарювання, а також їх функціональних підсистем; аналізувати бізнес-середовище, кон'юнктуру ринку, виявляти перспективні напрями розвитку бізнесу в міжнародному, національному, регіональному та галузевому контексті; оцінювати рівень конкурентоспроможності бізнесу, визначати резерви його підвищення та здійснювати необхідні для цього заходи; самостійно розробляти та впроваджувати бізнес-проекти, виявляти проблеми в бізнес-діяльності при аналізі конкретних ситуацій, пропонувати способи їх розв'язання та інші.

Утім відзначу кілька важливих закономірностей сучасного суспільства, які позначаються на розвитку освітніх програм «Business Economics» в Україні і дозволяють університетам знайти свою «нішу» на ринку освітніх програм.

Перша закономірність – світ рухається до *цифрової економіки*. Уряди розвинених країн, починаючи з 2011–2013 рр., реалізують спеціальні масштабні стратегії цифрової трансформації економіки та бізнес-моделей, до чого мусять бути готовими економісти й менеджери. Цифрова економіка потребує бізнес-економістів, які вміють працювати з цифровими технологіями, збирати та опрацьовувати великі дані, управляти новими бізнес-процесами, розробляти цифрові стратегії бізнесу. Серед них: економіст-аналітик, бізнес-консультант, форсайтер, цифровий економіст, експерт з аналізу Big Data, експерт із клієнтського досвіду (Customer Experience, CX), економіст-конкурентолог, експерт із питань фінансово-економічної безпеки, керівник бізнес-проектів та ін. Університетські освітні програми «Business Economics» мають це враховувати. Вони повинні формувати у майбутніх бізнес-економістів «цифрову» грамотність (компетентність), яка визнана ЄС однією з 8 ключових компетентностей для повноцінного життя та діяльності.

Друга закономірність – в Україні відбувається формування *правової економіки*. Юристи-практики стверджують, що кожне економічне та управлінське рішення має базуватися на знанні права, бути юридично оформленим у вигляді наказу, розпорядження, доручення та узгоджене з чинним законодавством. З цим погоджуються і досвідчені менеджери: для зменшення ризиків бізнес-середовища потрібно розробляти корпоративні правові стратегії, застосовувати різноманітні юридичні інструменти створення конкурентних переваг бізнес-організацій. Але для цього потрібні юридичні знання. Тому освітня програма «Business Economics», яка не тільки поєднує вивчення економіки та управління, а ще й пропонує вивчення права та правових аспектів бізнесу, набуває важливих конкурентних переваг. Можна очікувати, що її випускники додатково сформуєть важливі правові компетентності і зможуть: організувати систему економічної безпеки підприємства, здійснювати моніторинг ризиків і загроз, уживати заходи з їх усунення та нейтралізації; роз-

робляти антикорупційну політику підприємства, процедури антикорупційного комплаєнсу; здійснювати юридичний супровід господарської діяльності – угод, процесів створення та реорганізації бізнесу, транскордонного економічного співробітництва тощо.

Саме такі перспективи підготовки бізнес-економістів створює НІОУ імені Ярослава Мудрого. Науково-навчальний потенціал вишу дозволяє студентам опанувати різноманітні навчальні дисципліни (обов'язкові, за вибором студентів, сертифікатні): «Фінансове та податкове право», «Інвестиційне право», «Економічне право», «Антикорупційний комплаєнс», «Трудове право», «Корпоративне право», «Правовий захист економічної конкуренції» та інші. Юридичний університет дає ще широкі перспективи спілкування майбутніх бізнес-економістів із провідними юристами – викладачами і практиками, участі у спільних зі студентами юридичних факультетів наукових заходах, пошуку юридичних радників і ділових партнерів для майбутнього бізнесу.

Отже, освітні програми «Business Economics» мають значні перспективи розвитку в Україні, але потребують перегляду багатьох підходів до науково-методичного наповнення та реалізації.

ПЕРЕДУМОВИ ПРОЄКТУВАННЯ ПРОГРАМИ «БІЗНЕС-ЕКОНОМІКА» З УРАХУВАННЯМ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Федулова Л. І.

докторка економічних наук, професорка, завідувачка Центру досліджень економічної політики Інституту експертно-аналітичних та наукових досліджень Національної академії державного управління при Президентові України, Україна, м. Київ

В останні десятиліття діяльність усіх суб'єктів господарювання істотно змінилася під впливом глобальних соціально-економічних та інформаційно-комунікаційних процесів. У світлі нових тенденцій стає зрозумілим прагнення науковців, освітян та практиків (роботодавців) реформувати модель освітнього процесу, яка б відповідала трендам нової промислової (технологічної) революції, методології формування інноваційних бізнес-моделей, сучасним формам взаємодії зі стейкхолдерами.

У цьому контексті дослідження досвіду зарубіжних університетів, які здійснюють підготовку фахівців за програмою «Бізнес-економіка» («Business

Economics»), далі – Програма, дозволило виявити такі особливості, які варто враховувати українським університетам при проектуванні освітнього процесу.

1. Ключові питання, що активно обговорюються в університетському співтоваристві:

1) цифровізація (діджиталізація) освіти – яким чином цифрові технології впливають на зміст освіти, тобто на формування її «контенту»;

2) Індустрія 4.0 з точки зору структури зайнятості – широко використовується аргументація, що в майбутньому (до 2030 р.) найменша зайнятість буде в середньому сегменті складності трудових функцій, які легко стандартизувати і автоматизувати (тобто рутинні функції), порівняно з висококваліфікованою працею;

3) глобалізація бізнесу – розвиток глобальних компаній у напрямі формування мережевої структури (мережеві віртуальні корпорації, які беруть на себе все більше функцій організації економічних систем) проти локального протекціонізму, традиційних архаїчних способів утримання конкурентних переваг;

4) цифровий бізнес розуміють як бізнес-проект, заснований на взаємодії людей, компаній та інтелектуальних пристроїв на перехресті фізичного і цифрового світів. Проте основою цифрового бізнесу ні в якому випадку не можна вважати лише технології: саме по собі застосування цифрових технологій не здатне зробити бізнес цифровим. Основну увагу слід звертати на інноваційні бізнес-моделі (цифрові бізнес-моделі) і способи їх реалізації.

2. Сучасний ринок пред'являє підвищений попит на фахівців, які володіють одночасно і підприємницькою винахідливістю, і економічним інструментарієм, і менеджерськими здібностями та умінням працювати з великими даними. Програма «Бізнес-економіка» спрямовується на розвиток саме цих компетенцій і включає широкий спектр дисциплін з метою розвинути в тих, хто навчається, всі необхідні знання, уміння і навички, необхідні для створення власного бізнесу або керівництва великою компанією, аналітичної роботи, ухвалення економічних і фінансових рішень, роботи в приватному секторі або в державних компаніях.

В американських навчальних закладах Програма готує студентів на посади в таких галузях, як фінанси, банківська справа, економічний аналіз, торгівля цінними паперами, страхування, управлінський консалтинг та державне регулювання. Студенти з економіки бізнесу мають можливість вивчати та розвивати розуміння цілей, функціонування та управління діловими фірмами. Крім того, вони розвивають аналітичні та технічні навички, корисні для вирішення бізнес-проблем. В університетах Англії Business Economics розуміють як «ділову економіку» – формування ділових якостей з розумінням економіки.

Складові Програми передбачають поєднання знання підприємництва з економікою, аналіз даних і прогнозування діяльності як бізнес-компаній, так і неприбуткових організацій. Окрім того, Програма об'єднує економіку з курсами з маркетингу, менеджменту, обліку, фінансів і кількісного аналізу. Для стажування студентів існують фонди інвестицій студентської практики і можливість брати участь у дослідженнях у Бюро Бізнес & Економічне Дослідження. У програмах деяких університетів знаходимо такі дисципліни, як економіка та прогнозування бізнесу; жінки та економіка; економіка праці; управлінський облік; стратегічна поведінка, екологічна економіка та ін. Для прикладу, в Шяуляйському університеті – найбільшому в Північній Литві закладі вищої освіти – є курс «стала бізнес-економіка», спрямована на підготовку фахівців для реалізації ЦСР (Цілей Сталого Розвитку).

Потрібно звернути увагу, що *в структурі програми «Бізнес-економіка» важливе місце займає вивчення бізнес-моделей*, на відміну від класичного – вивчення бізнес-процесів. Обумовлене це переорієнтацією споживчої поведінки з придбання на спільне користування, виключення посередників із ланцюжка «клієнт – виконавець», посилення ролі онлайн-репутації і саморегулювання співтовариства для забезпечення якості послуг («економіка спільного користування»/sharing economy) [10].

3. Головний тренд – *практико-орієнтоване навчання* й тенденція до інтеграції та розвитку партнерства між університетами, органами державного управління і комерційними компаніями, що забезпечують спільну проектну діяльність. Прикладами такої діяльності можуть слугувати дослідження, що проводяться такими університетами, як Стенфордський (Stanford University), Університет Амстердама (University of Amsterdam), Массачусетський технологічний університет (MIT). Університети активно залучають до розробки програм, до проведення занять і підсумкової атестації представників роботодавців (бізнес-співтовариства і державних організацій), без яких неможливо здійснити якісне навчання за Програмою. Окрім того, відбувається розвиток освітніх програм *додаткової освіти*, що спирається на сучасні вимоги і рекомендації компаній, особливо тих, хто працює в ІТ-сфері. Спільна робота викладачів, експертів, випускників університетів та інших зацікавлених учасників освітнього процесу зі створення спеціального освітнього контенту започатковується на поєднанні можливостей єдиного репозиторію об'єктів і peer-to-peer (P2P) спілкування в інформаційно-освітньому просторі, що допомагає прискорити еволюцію в створенні електронних курсів для додаткового навчання [11].

4. Відбувається перехід до системи компетентностей, у якій переважають Soft-Skills, нелінійність закономірностей між освітньою установою, яку за-

кінчує випускник, і реальними компетентностями випускника, якими він володіє, волатильність вимог до працівника і формалізація освітнього процесу. Формуються такі *бізнес-компетентності*: креативність (creativity), пошук і використання можливостей (opportunity identification), самоефективність (self-efficacy), комунікації (communication), лідерство (leadership), ухвалення рішень (decision making), інновації (innovation), відповідальність (responsibility), співпраця (collaboration), генерація ідей (ideas generation), вирішення проблем (problem-solving), переговори (negotiation), вирішення завдань через соціальну і професійну взаємодію (networking). Цифрова трансформація освітнього простору спрямована на формування знань і досвіду, необхідних для реалізації компетентностей у сфері застосування інструментарію хмарних обчислень, просунутої аналітики як нових форм роботи з великими даними, штучного інтелекту в умовах прискорення і стандартизації базових освітніх процесів.

5. Проєктування й оновлення змісту освітньої Програми започатковуються на обов'язковому збільшенні частки обсягу нових знань, отриманих у результаті взаємодії системи освіти з фундаментальною наукою. Тобто інтеграція науки й освіти є основою формування системи випереджаючої економічної освіти.

Таким чином, можна відзначити системний підхід до розуміння Програми «Бізнес-економіка» («Business Economics»), що передбачає:

1) *універсальність* – універсальний ступінь, що легко поєднується зі сферами поза бізнесом, такими як фінанси, математика, політологія, соціологія, психологія, історія та філософія. Оволодіння економікою бізнесу/діловою економікою вимагає точності думки, яка корисна і високо цінується майже в будь-якій кар'єрі;

2) *великий контент* – вивчення економіки бізнесу дозволяє студентам побачити 3D картини про те, як працює економіка, коли ринки функціонують добре, коли вони відсутні, і яка політика може покращити економічні результати;

3) *курси* – Програма обов'язково включає курси стратегічної поведінки, економіки навколишнього середовища, менеджменту, фінансів, бухгалтерського обліку, маркетингу, статистики, аналізу даних та прогнозування;

4) *теорію та аналіз даних* – економіка бізнесу дозволяє студентам відкривати теорії та аналізувати дані, які можуть мати суттєвий вплив на бізнес, споживачів та навколишнє середовище;

5) *практичні навички* – економіка бізнесу надає студентам практичні навички ведення бізнесу, а також реальні уявлення про розуміння широкого кола факторів, що впливають на ефективність ринку та економіку в цілому.

Отже, динамічні зміни, що відбуваються останнім часом в економіці, позначили контрасти між традиціями в навчанні, що склалися, і замовниками, які пред'являють вимоги, що відображають потреби ринку праці у вдосконаленні професійного навчання. Фахівцям економічної освіти при проектуванні програми «Бізнес-економіка» необхідно вийти за рамки педагогічних традицій і застосувати нові підходи до процесу підготовки фахівців до трудової діяльності в умовах наростаючого процесу цифровізації економіки та суспільства. Нинішня відкритість світового досвіду в цій сфері дозволяє використовувати його найбільш ефективні моделі.

ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНOSTI ТЕОРЕТИЧНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ ЗА ОСВІТНЬОЮ ПРОГРАМОЮ «БІЗНЕС-ЕКОНОМІКА»

Марченко О. С.

докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри економічної теорії, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків

Важливим критерієм якості освітніх програм ЗВО є рівень та ефективність практичної підготовки здобувачів вищої освіти. Але слід підкреслити, що, з одного боку, практична підготовка буде якісною, якщо базується на системних теоретичних знаннях, що реалізуються у процесі стажування студентів. З другого боку, якісна теоретична підготовка повинна забезпечити формування здатностей студентів професійно здійснювати практичну діяльність за спеціальністю, розв'язувати складні проблеми в умовах турбулентності та невизначеності сучасного економічного середовища. Рівень оволодіння теорією перевіряється практикою професійної діяльності майбутніх фахівців. Виходячи з цього, актуальним є підхід до забезпечення високої якості формування та реалізації ОП «Бізнес-економіка», орієнтований на збалансованість теорії та практики підготовки фахівців з економіки.

Реалізація збалансованого підходу в освітньому процесі має загальні (традиційні) та спеціальні форми, необхідність застосування яких продиктована сучасними вимогами до підготовки фахівців та професіоналів. До традиційних форм належать організація виробничої та переддипломної практик, підготов-

ка випускних кваліфікаційних робіт, що містять теоретичні та практичні розділи, тощо. Щодо сучасних спеціальних форм забезпечення збалансованості теоретичної та практичної підготовки, то з метою їх визначення, аналізу та обґрунтування доцільності впровадження у освітній процес слід звернутися до досвіду закордонних університетів.

У сучасний період університети різних країн дедалі частіше пропонують навчальні програми та курси з прикладних аспектів професійної діяльності за певною спеціальністю. Наприклад, у бакалаврських програмах «Економіка та політика», «Економіка та право» Вестфальського університету ім. Вільгельма II в Мюнстері (Westfälische Wilhelms-Universität, Німеччина) у модулі «Основи економічної теорії (обов'язкові)» представлено навчальну дисципліну «Прикладна економіка» [12]. Державний Університет Капілано (CAPILANO UNIVERSITY, Канада, провінція Британська Колумбія, місто Ванкувер) пропонує програму «Північноамериканський прикладний бізнес-менеджмент» («North American Business Management»), доцільність вивчення якої пояснюється тим, що сучасне північноамериканське середовище бізнесу дуже динамічне. Особи, які хочуть розвивати бізнес у Канаді або США, повинні відповідати швидким змінам технологій, розподілу ресурсів, структурним варіаціям в економіці, географічним відмінностям, змінам у клієнтських перевагах, конкурентним підходам і модифікаціям на ринку праці. Курс сфокусований на ефективні практики ведення бізнесу по-північноамериканськи [13]. Університет Ла-Тробе і Дідасько (La Trobe University and Didasko, Австралія) пропонує програму «Бакалавр прикладного бізнесу» («Bachelor of Applied Business»), спрямовану на забезпечення широкої основи ділових навичок, необхідних для виконання різних ролей у світі бізнесу. Цей курс був розроблений зі спрямованістю на працевлаштування [14]. Канзаський державний політехнічний університет (Kansas State University Polytechnic, США) здійснює програму «Прикладний бізнес» («Applied Business»), вивчення якої надає студентам конкурентну перевагу на ринку праці, забезпечуючи солідний досвід ведення бізнесу [15]. Інститут технологій та вищої освіти у Монтерреї (The Monterrey Institute of Technology and Higher Education, Мексика) у освітніх програмах з економіки пропонує навчальні дисципліни з ведення бізнесу в Азії, Північній Америці, Латинській Америці, Європі та на Близькому Сході [16]. Наведені прикладні програми та курси, що викладаються у закордонних університетах, є поширеними, затребуваними здобувачами, актуальними, демонструють оптимальне сполучення теоретичних та практичних аспектів певної професійної підготовки.

В освітній програмі «Бізнес-економіка» з метою забезпечення збалансованості теорії та практики важливо, по-перше, передбачити удосконалення традиційних форм реалізації збалансованого підходу з метою посилення взаємодоповнюючого впливу теоретичної та практичної підготовки на якість та ефективність освітнього процесу; по-друге, спираючись на досвід закордонних університетів, впровадити прикладні навчальні дисципліни, зокрема «Прикладний бізнес» / «Прикладна економіка», які за навчальним планом повинні у певному сенсі завершувати теоретичну підготовку і закладати основи стажування студентів за спеціальністю, забезпечувати у процесі їх вивчення трансформацію отриманих теоретичних знань у практичні здібності та навички майбутніх фахівців. Зокрема, навчальна дисципліна «Прикладний бізнес» спрямована на трансформацію знань студентів з економічної теорії, макро- та мікроекономіки, економіки підприємства, фінансового аналізу, підприємницького права тощо у практичні знання, навички, уміння ведення бізнесу в сучасних умовах. При цьому можливими є курси як з прикладного бізнесу в Україні, так і в ЄС чи на рівні світової економіки. Ще одним аргументом на користь викладання навчального курсу «Прикладний бізнес» є його безпосередня спрямованість на формування певних професійних переваг студентів щодо майбутнього працевлаштування у конкретній галузі бізнесу.

БІЗНЕС-ОСВІТА В АНГЛІЇ: ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ

Гриценко О. А.

докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри економічної теорії, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків

В Україні набуває високих темпів розвитку освіта в галузі організації та управління підприємницькою діяльністю. Це обумовлено розвитком ринкових відносин, основним суб'єктом яких стає підприємець. Ця професія займає 9-те місце у світовому рейтингу TOP 100 Best Business Jobs.

Британська бізнес-освіта сьогодні визнана еталоном підготовки фахівців у сфері бізнесу, економіки та фінансів. Уважається, що за якістю підготовки випускників Англія обійшла навіть такі країни, як США, Франція, Швеція,

оскільки більшість із них отримують найкращі можливості працювати в престижних компаніях. Історично Англія стала центром фінансової, торгової та підприємницької діяльності. Україна ж знаходиться на початковому етапі становлення нової професії, оскільки підприємницька діяльність почала розвиватися на початку 20-х рр. минулого століття. А значить, можна використовувати досвід тих країн, які значно довше йдуть цим шляхом. Безумовно, треба враховувати власні об'єктивні та суб'єктивні основи розвитку національної економіки. В якомусь сенсі можна говорити про імплантацію (імпорт) інституту (принципів діяльності, процедур та алгоритмів навчання) бізнес-освіти. Це цілком виправдано, з одного боку, умовами первісного нагромадження капіталу, де переважну роль відіграє торгівельний капітал та підприємницька діяльність у цій галузі. З другого боку, обмеженістю наших власних знань, досвіду та навичок про шляхи майбутнього розвитку економіки країни. Будь-яка трансплантація передбачає цілеспрямовану трансформацію наявного інституту з тим, щоб отримати адекватну та ефективну для нашої країни форму освіти. В інфраструктурі трансплантації бізнес-освіти в Україні позитивну роль буде відігравати достатньо високий рівень освіти населення, особливості його ментальності (пошукові інстинкти, висока орієнтація на пізнання та інше). Це сприятиме не тільки зниженню трансакційних витрат на формування нового інституту, але й швидкості адаптації та модифікації інституту бізнес-освіти.

Згідно зі щорічно організованим рейтингом, до п'ятірки найкращих британських університетів увійшли: Оксфорд (University of Oxford), Кембридж (University of Cambridge), Лондонська школа економіки та політичних наук (London School of Economics and Political Science), Імперський коледж Лондона (Imperial College London) та Даремський університет (Durham University). Відомий державний Університет Кінгстона (Kingston University) посідає перше місце за кількістю стартапів, які запущені його випускниками.

Більшість бізнес-шкіл працює на основі державних університетів, де формують спеціальні факультети, наприклад Манчестерська бізнес-школа (Manchester Business School) та Кренфілдська школа менеджменту (Cranfield School of Management). Також існують самостійні приватні навчальні заклади, які готують вузько спеціалізованих фахівців, наприклад Лондонська школа бізнесу (London Business School). Термін освіти в Англії коротше за підготовку в інших країнах. Так, бакалаврська програма триває три роки, а навчання в магістратурі – один рік. Уважається, що такий термін освіти дає конкурентні переваги перед іншими закордонними навчальними закладами, оскільки така практика здешевлює освіту та дозволяє швидше включитися в професійну діяльність.

Британські бізнес-школи більшою мірою орієнтуються на практичні заняття. З цією метою в школах створюються «бізнес-моделі», у яких студенти можуть самостійно орендувати офіс, самостійно працювати, а майбутні роботодавці обирають для себе перспективних працівників.

Для тих підприємців, які вже отримали освіту, займаються власним бізнесом, або є керівниками компаній, але бажають розширити, актуалізувати свої знання, отримати нові практичні навички, сформувати стандарти інноваційного керівництва, пропонуються спеціальні тренінгові курси та школи.

У навчальних закладах Англії програми освіти формуються самостійно, та існує можливість їх обирати: класична або спеціалізована (передбачає можливість обирати необхідні дисципліни).

Особливістю навчальних програм є їх історико-концептуальний підхід, що був започаткований класиками економічної теорії: підприємця готують, з одного боку, як носія місії капіталу-власності (програми спрямовані на вміння капіталізувати вартість), з другого – підприємець виходить із соціального статусу власника та набуває своїх особливих ознак. Основними орієнтирами навчання стають: опора на власні сили та власну думку, переваги ризикованих дій, цінність власної незалежності, прагнення до нововведень, потреба в успіху, тобто досягнення позитивного результату (далеко не завжди в грошовій формі), що забезпечує внутрішнє задоволення та зовнішнє визнання. Підприємництво – це не рід занять, а склад розуму і властивість природи, тому ядром Business Fundamentals стає надійне й аналітичне обґрунтування інструментів і методів, необхідних для майбутнього кар'єрного успіху. Саме на це спрямовані ключові аспекти програмних курсів. Наприклад, навчальний курс «The science of People in Organization» має за мету розвивати навички прогнозування поведінки окремих людей, груп, організацій з тим, щоб привести компанію або команду до успіху. Навчальні заняття часто комбінують освітній процес, подорожі, проходження практики в компаніях, де студенти отримують нові знання, розширюють коло своїх інтересів, набувають навичок імплементації знань у практичну діяльність.

В Англії бізнес-освіта формувалася класичним шляхом, тобто економічне мислення та освіта стали відповіддю на проблеми, які висувала економічна реальність. В Україні бізнес-освіта розвивається інверсійним шляхом, тобто випереджає зміни, що відбуваються в економіці. Тому значну роль відводять консультантам у різноманітних сферах економіки, оскільки саме на них покладена відповідальність за ефективну імплементацію нового бізнес-інституту.

МОДЕЛІ БІЗНЕС-ОСВІТИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Шкодiна I. В.

докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри
міжнародного бізнесу та економічної теорії,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
Україна, м. Харків

Фінансова глобалізація та цифрові технології кардинально змінюють не тільки інституційну структуру фінансово-кредитної системи, загострюють конкуренцію між фінансовими інституціями, але й висувають нові вимоги до сучасних моделей бізнес-освіти, які повинні швидко адаптуватися, щоб забезпечити студентам адекватні цифровій економіці знання та навички.

Електронна комерція та хмарні технології, блокчейн та Інтернет речей, Big Data та штучний інтелект, роботизація, біометрика, кіберсистеми та 3D принтери – це сьогодення сучасного бізнесу. Проте, незважаючи на експоненціальну швидкість розвитку цифрових технологій та активне випровадження їх у бізнес-практику, зміни в університетських програмах навчання відбуваються набагато повільніше.

Наразі більшість вітчизняних вишів використовують мультимедійні презентації, дистанційне навчання (E-Leaning), GoogleClass та ін., які, безперечно, підвищують якість підготовки фахівців. Але, на наш погляд, основною проблемою є саме зміст освітніх програм, відсутність чи недостатність дисциплін, які б відповідали умовам цифрової економіки.

Ми проаналізували освітні програми «Бізнес-економіка» та їх аналоги в закордонних та вітчизняних університетах, а саме: Віттенборзького університету прикладних наук (Wittenborg University of Applied Sciences (WUAS), Нового Європейського коледжу (New European College (Munich), Університету Вермонта (the University of Vermont), університету ДеПоул (DePaul University, Chicago, Illinois), Університету Валенсії (Universitat de Valencia, Spain), Тернопільського національного економічного університету, Львівської бізнес-школи Українського католицького університету (LvBS), Київського національного університету технологій та дизайну, Київського національного торговельно-економічного університету, Харківського національного університету В. Н. Каразіна та ін. Аналіз дав можливість виділити основні дисципліни, які бажано включити в освітню програму «Бізнес-економіка»: «Цифрова економіка», «Цифрова глобальна економіка», «Економі-

ка спільного користування (sharing economy)», «Digital технології в бізнесі», «Електронна комерція», «Цифровий маркетинг», «Штучний інтелект та Big Data», «Фінтех (фінансові технології)», «Цифрова безпека та захист інформації».

Цифрові технології трансформують і ринок праці, отже, нормою буде регулярна зміна професій та постійне навчання. Враховуючи це, Університетам варто включити програми безперервного навчання у свої освітні концепції. Для покращення змісту освітніх програм украй необхідною є співпраця із представниками бізнесу для визначення знань та компетенцій, які матимуть попит на ринку праці.

Таким чином, у Концепції освітньої програми «Бізнес-економіка» Університетам необхідно враховувати сучасні тренди цифровізації та включати дисципліни, які б надавали знання та забезпечували формування компетенцій щодо розробки стратегій цифрової трансформації бізнесу, навиків споживання цифрової продукції та дозволяли б студентам ефективно використовувати можливості цифрової економіки у своїй кар'єрі.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ В КОНЦЕПЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ «БІЗНЕС-ЕКОНОМІКА» НА ОСНОВІ ДОСВІДУ ЗАКОРДОННИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Іващенко М. В.

кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри менеджменту
та соціально-гуманітарних дисциплін
Харківського навчально-наукового інституту
Державного вищого навчального закладу
«Університет банківської справи»,
Україна, м. Харків

В останні роки в сучасному бізнес-середовищі у тренді нова тенденція – «діджиталізація». Ця тенденція охопила всі сторони життєдіяльності суспільства – від здійснення найпростіших економічних дій до державного управління та адміністрування, не оминувши й вищу освіту. Усі новації пов'язані із об'єктивною необхідністю підготовки фахівців із нестандартним мисленням, які мають набір ключових універсальних компетентностей, таких як: креатив-

ність, уміння досягати результатів у співпраці з іншими працівниками, використовувати зміни зовнішнього середовища для реалізації динамічних задач бізнес-структур. Змішане навчання гармонійно поєднує як традиційні освітні технології, так і інструменти онлайн-освіти, а саме: вільний перегляд матеріалів до уроку в будь-який час та будь-якому місці; можливість слухати лекції від кращих лекторів; проходження контрольних завдань онлайн у зручний час.

Дослідивши досвід деяких закордонних університетів, що пропонують освітні послуги за програмами «Бізнес-економіка» та їх аналогами, можна узагальнити їх досвід для можливого використання в практиці формування концепції власної освітньої програми [17; 18].

Університет єпископа Гросетест (Bishop Grosseteste University, Lincoln, United Kingdom) у бакалаврській програмі «Бізнес» пропонує змішану програму навчання, поєднуючи найкращі аспекти традиційного університетського викладання з інноваційними методами для сприяння участі студентів та інтерактивності. Запропонованими способами навчання є як традиційні лекції, навчальні семінари, практичні заняття, курсові роботи та виробничі практики, так і нові методи й методики. Результат концепції змішаного навчання представлено у вигляді рис. 1.

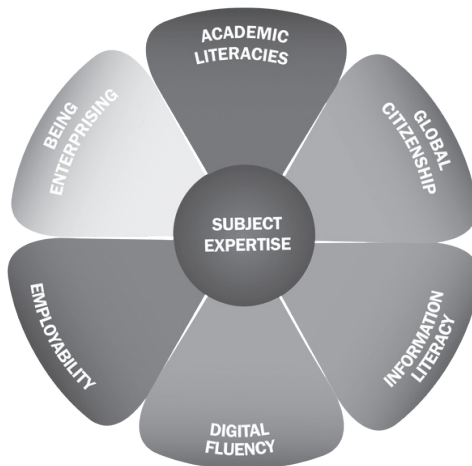

Рис. 1. Результат змішаного навчання

Міжнародний університет Марконі (Marconi International University – Miami) пропонує отримати ступінь бакалавра з Ділового адміністрування в змішаній формі, що поєднує в собі особисту діяльність з такими засобами навчання мультимедіа: уроки аудіо-відео (доступні через веб-платформу асинхронним способом); текстові матеріали (доступні через веб-платформу,

фактично є аналогами сайтів дистанційної освіти); самооцінка: онлайн-тестування, рольові ігри, симуляції (доступні через веб-платформу); письмові завдання, що вимагають виконання конкретних завдань, створення проєктів, у яких студенти демонструють свою майстерність володіння методологією, інструментів та критичної автономії. Отже, Міжнародний університет Марконі здійснив широкомасштабну діджиталізацію навчального процесу, що дозволяє взаємозамінювати аудиторну роботу та онлайн-роботу та дає здобувачу вищої освіти можливість обирати форму роботи.

Університет Матея Бела (Matej Bel University, Banská Bystrica, Slovakia) та Бізнес-школа в Італії; Венеціанський університет Ка' Фоскарі (Business School in Italy, Ca' Foscari University of Venice); Болонський Університет (University of Bologna, Bologna, Italy) у програмах бакалаврату «Бізнес, Економіка та управління» та «Економіка та бізнес» прописують застосування інтерактивних методів навчання.

Університет ім. Еразма Роттердамського (Erasmus University Rotterdam, Rotterdam, Netherlands) в бакалаврських програмах «Міжнародна економіка» та «Економіка бізнесу» робить акцент на унікальній структурі (50 % студентів є міжнародними), привабливому навчальному плані (система блоків) та також пропонує змішане навчання (інтерактивні класи, онлайн-платформа тощо).

Онлайн-контент у змішаних технологіях навчання може складатися з текстових лекцій, відеолекцій, презентацій та завдань (табл. 1).

Таблиця 1

Типи онлайн-контенту

Текстові лекції	Відеолекції	Презентації	Завдання
Конспект, що містить терміни та приклади. Можуть бути як єдиною можливою подачею матеріалу так і допоміжною	Відео, що зазвичай тривають від 10 до 20 хвилин. Найчастіше є основною формою подачі матеріалу і супроводжується презентаціями	Включають в себе коротку вижимку із матеріалу, що може супроводжуватися ілюстраціями, графіками, діаграмами тощо для більшого розуміння матеріалу	Можуть бути як оцінюваними, так і лише для самоперевірки. Найпоширенішим типом завдань є тести

Отже, розробка освітнього процесу за технологією змішаного навчання є ефективною для передачі знань, підвищення рівня підготовки студентів, їх самостійної творчості та сприяє отриманню нових знань, що дає можливість готувати конкурентоздатних фахівців.

СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «БІЗНЕС-ЕКОНОМІКА»

Ватаманюк О. З.

доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічної теорії,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
Україна, м. Львів

Упродовж двох останніх десятиліть в університетах Західної Європи та Північної Америки швидко зростає популярність курсу бізнес-економіки. Це зумовлено декількома основними причинами.

Передовсім сьогодні, у час динамічного розвитку інформаційних і комунікаційних технологій, масового впровадження нових видів бізнесу та підходів до його організації, помітно змінилося ставлення студентів до вивчення економічної теорії. Як зауважує автор одного з відомих підручників з «Бізнес-економіки» Н. Гарріс (N. Harris), у певному сенсі «економічна теорія стала найгіршим ворогом самій собі... Вона сприймається багатьма студентами як математизована, недостатньо зрозуміла та абстрактна, не пов'язана з реальністю» [19, С. xvii – xviii].

З другого боку, у зв'язку зі значним розширенням кількості спеціалізованих дисциплін для студентів, які спеціалізуються у таких сферах, як бізнес чи менеджмент, у навчальних програмах починає систематично бракувати часу для вивчення фундаментальних курсів мікро- та макроекономіки. За цих умов бізнес-економіка часто залишається єдиною дисципліною, яка вивчає базові теоретичні засади економічної поведінки індивідів і фірм.

Водночас, як свідчить навіть попередній аналіз декількох популярних підручників, їхні автори зазвичай мають достатньо різне розуміння завдання та наповнення курсу «Бізнес-економіка» [19–23]. Поширений підхід до викладу бізнес-економіки формулює автор одного зі згаданих підручників Г. Таунсенд (H. Townsend), який зазначає, що більша частина літератури, використовуваної під час вивчення курсу, «має надто технічний та теоретичний характер», і завдання полягає у тому, щоб «виправити цей дисбаланс, зосередившись на реальних бізнес-ситуаціях» і подати «доступне пояснення мікроекономічного аналізу з погляду реальної бізнес-практики» [20, С. i].

Типовий приклад такого підходу продемонстровано в підручниках [20; 23], де запропоновано більш чи менш детальний аналіз проблем, що є предметом вивчення мікроекономіки. Важливим завданням тут вважають формування економічного способу мислення [20] та з'ясування різноманітних

аспектів процесу ухвалення рішень менеджерами фірм [23]. Для повнішого охоплення проблематики цих рішень часто додають ще 2–3 розділи, присвячені ознайомленню з базовими поняттями макроекономіки та міжнародної економіки [19].

Водночас у найкращих підручниках із бізнес-економіки йдуть значно далі [21; 22]. З одного боку, тут детально розглядають помітно ширше коло питань діяльності бізнесу, у тому числі стосовно напрямів розвитку та шляхів збільшення масштабів виробництва [21; 22], ролі інновацій і нових технологій [22], впливу ризику та невизначеності на виробничі рішення [21] тощо. З другого – самі процеси ухвалення рішень економічними агентами стосовно усіх сфер діяльності бізнесу аналізують, застосовуючи плюралістичний підхід. Окрім економічної теорії основного потоку, представленої неокласичним курсом мікроекономіки, автори згаданих підручників активно використовують сучасні досягнення інших шкіл економічної думки, зокрема поведінкової економіки, неінституційної та еволюційної теорії.

До вагомих переваг такого підходу можна віднести можливість ознайомлення з альтернативною точкою зору щодо пояснення суті економічних процесів та явищ, уникнення примітивізації висновків на основі надмірно спрощених припущень і перспективи формулювання ефективніших рекомендацій щодо реальних бізнес-ситуацій. Зворотною стороною цих переваг є необхідність докладання більших зусиль у процесі вивчення курсу, чіткого виокремлення ключових положень і методологічних особливостей різних теоретичних підходів, щоб розуміти причини відмінностей отримуваних результатів.

Практична спроба реалізації подібного плюралістичного підходу вилилася у написання першого підручника з бізнес-економіки в Україні та й, наскільки відомо автору, на пострадянському просторі загалом (імовірно, за винятком країн Балтії)¹. Як видається, перспективи використання згаданого підходу в Україні дуже непогані. Упродовж останніх двох з половиною – трьох десятиліть у вітчизняних університетах сформувалися стійкі традиції викладання на достатньо високому рівні стандартних (неокласичних) курсів мікрота макроекономіки. Базуючись на цих знаннях і вміло використовуючи фундаментальні ідеї альтернативних підходів, можна добитися глибшого розуміння студентами економічних процесів і формулювання ефективних рекомендацій щодо реальних бізнес-ситуацій.

¹ Ватаманюк О. Бізнес-економіка. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018.

**УПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ
«БІЗНЕС-ЕКОНОМІКА» У ЛЬВІВСЬКОМУ
НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА:
ДОСВІД 2016–2020 РОКІВ**

Острроверх П. І.

кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії

Ватаманюк О. З.

доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічної теорії

Моряк Т. П.

кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри економічної теорії

Стирський М. В.

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
Україна, м. Львів

У період до 2015 року, коли згідно з рішенням Кабінету Міністрів України до складу спеціальності 051 «Економіка» (галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки») увійшли декілька колишніх спеціальностей, серед яких і «Економічна теорія», в Україні простежувалося, принаймні на рівні середньострокової тенденції, відчутне зниження інтересу абітурієнтів до спеціалізації у царині економічної теорії. Дуже показовими були результати вступної кампанії 2016 року, коли ця проблема гостро постала перед провідними закладами вищої освіти у нашій країні (див. далі табл. 1).

Усвідомлюючи об'єктивність згаданої тенденції, колектив кафедри економічної теорії Львівського національного університету імені Івана Франка опинився у доволі скрутній ситуації. З одного боку, ми розуміли необхідність збереження прошарку випускників, які на високому рівні володітимуть сучасним теоретичним інструментарієм дослідження економічних процесів і явищ. З другого – не можна було не реагувати на прагнення абітурієнтів опанувати фах, ефективніше адаптований до потреб ринку. Вихід було знайдено у запровадженні спеціалізації «Бізнес-економіка» (*Business Economics*) у межах спеціальності «Економіка».

Бакалаврські і магістерські програми *Business Economics* пропонують у численних університетах Сполучених Штатів Америки, Канади, Великої Британії, Німеччини, Нідерландів, Іспанії, Австралії тощо. Як зазначається

на сайті Гарвардського університету, який серед інших пропонує програму «*PhD in Business Economics*», бізнес-економіка поєднує підготовку фахівців у сфері економічної теорії (*Economics*) з можливістю зосередитися на наукових дослідженнях у сфері бізнесу¹. Тобто запровадження програми «Бізнес-економіка» дає змогу забезпечити вивчення на належному рівні економічної теорії, водночас наближаючи практику застосування цих знань для розв'язання актуальних проблем бізнесу.

У процесі переходу до освітньої програми «Бізнес-економіка» ми зберегли поглиблене вивчення англійської мови, що упродовж десятка років було важливим чинником підвищеного інтересу до навчальних програм кафедри з боку особливо кваліфікованих абітурієнтів. Сьогодні це дає змогу нашим магістрантам слухати частину дисциплін (зокрема, «Мікроекономічний аналіз», «Макроекономічний аналіз», «Економіка галузевих ринків», «Міжнародний фінансовий менеджмент») іноземною мовою і полегшує доступ студентів до сучасної навчальної та наукової літератури.

Як засвідчив досвід уже першої ж вступної кампанії, запропонований колективом кафедри підхід знайшов активний позитивний відгук серед абітурієнтів. У 2016 році на спеціалізацію «Бізнес-економіка» було набрано 31 студента (23 – бюджетна форма навчання, 8 – платна) (див. табл. 1).

Таблиця 1

Результати вступної кампанії у 2016 році для спеціалізацій, пов'язаних з економічною теорією (окремі заклади вищої освіти)²

Заклад вищої освіти	Назва спеціалізації	Подано заяв	Зараховано студентами	Конкурсні бали зарахованих осіб	
				<i>max</i>	<i>min</i>
1	2	3	4	5	6
Київський національний університет імені Тараса Шевченка	«Економічна теорія та економічна політика»	191	4	182,1	126,5
Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана	«Економічна теорія»	239	9	177,85	129,35
Одеський національний університет імені І. Мечникова	«Економічна теорія»	199	7	171,6	112,65

¹ URL: <https://gsas.harvard.edu/programs-of-study/all/business-economics> (accessed: 07 February 2020).

² Складено на основі статистичних даних сайтів vstup.info та vstup.osvita.ua (дата звернення: 09.02.2020).

1	2	3	4	5	6
Тернопільський національний економічний університет	«Аналітична економіка»	236	10	166,85	124,3
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна	«Економічна теорія та економічна політика»	122	7	186,8	131,05
Львівський національний університет імені Івана Франка	«Бізнес-економіка»	404	31	185,95	156,92

Перший успіх спонукав колектив кафедри до подальшої напруженої праці. Упродовж наступних років дуже суттєвих змін зазнали навчальні плани освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр» та «магістр». Викладачі кафедри розробили і апробували викладання цілої низки нових курсів, зокрема «Бізнес-економіка», «Аналіз бізнес-середовища», «Державне регулювання економіки та бізнесу», «Бізнес-комунікації», «Економіка та організація *Startup*-бізнесу», «Теорія та практика бізнес-тренінгів», «Бізнес-інновації» тощо. Професором кафедри О. З. Ватаманюком опубліковано навчальний посібник «Бізнес-економіка» (2018), який отримав схвальні відгуки відомих вітчизняних учених¹.

Проведена колективом кафедри значна робота принесла помітні результати. Упродовж 2017–2019 років популярність освітньої програми «Бізнес-економіка» у Львівському національному університеті імені Івана Франка зростала (див. табл. 2).

Таблиця 2

Результати вступної кампанії для освітньої програми «Бізнес-економіка» в ЛНУ імені Івана Франка у 2017–2019 роках²

Рік	Подано заяв	Зараховано студентів		Рейтинговий бал зарахованих студентів		
		бюджет	контракт	середній		мінімальний на бюджет
				бюджет	контракт	
2017	628	22	59	184,42	154,33	184,12
2018	404	11	46	187,83	159,58	182,22
2019	431	20	46	188,89	159,71	185,31

³ Див., напр.: Радіонова І. Інтелектуальна розмова з читачем. Рецензія на навчальний посібник О. З. Ватаманюка «Бізнес-економіка», Львів, ЛНУ імені Івана Франка, 2018. *Економічна теорія та право*. 2018. № 3. С. 152–154; Соколов В. Важливий крок в удосконаленні методичного забезпечення викладання фундаментальних економічних дисциплін. *Вісник ТНЕУ*. 2018, № 4. С. 164–167.

⁴ Складено на основі статистичних даних сайтів vstup.info та vstup.osvita.ua (дата звернення: 9.02.2020).

Сьогодні можна з упевненістю стверджувати, що освітня програма «Бізнес-економіка» у Львівському національному університеті імені Івана Франка знайшла свого (численного) студента. Важливим, особливо за нинішніх умов, супутнім ефектом її впровадження став приплив значної кількості студентів-платників (з достатньо високими балами), що має відчутні сприятливі наслідки для університету загалом.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ «БІЗНЕС-ЕКОНОМІКА» У ЛЬВІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Островерх П. І.

кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії

Моряк Т. П.

кандидатка економічних наук, доцентка,
доцентка кафедри економічної теорії,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
Україна, м. Львів

Реформування системи вищої освіти України у контексті глибшої її інтеграції в освітній та дослідницький простір Європейського Союзу, а також трансформація попиту на ринку економічних освітніх послуг у напрямі отримання знань більш прикладного та практичного характеру, втілилися у запровадженні на економічному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка нової спеціалізації «Бізнес-економіка», яка увійшла до складу спеціальності 051 «Економіка».

Оскільки спеціалізація була новаторською в системі вітчизняної вищої освіти, задля окреслення змісту навчання та регламентації організації освітнього процесу, актуальним завданням для кожного освітньо-кваліфікаційного рівня спеціалізації стало розроблення навчальних планів, які, з одного боку, забезпечували б збереження фундаментальної науково-теоретичної компоненти, а з другого – враховували потреби реального сектора економіки.

Необхідність структурної та змістової трансформації відповідних навчальних планів на економічному факультеті була обумовлена не лише за-

провадженням нової спеціалізації, а також тим, що відповідно до нового переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року №266), до складу спеціальності 051 «Економіка» (галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки») при підготовці фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра на економічному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка тепер увійшло, окрім спеціалізації «Бізнес-економіка», ще три спеціалізації – «Міжнародна економіка», «Економічна кібернетика» та «Економічна аналітика та бізнес-статистика», а за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістра, окрім перелічених спеціалізацій додавалася ще одна – «Прикладна економіка» [24].

Вимоги Закону України «Про вищу освіту», положення стандартів вищої освіти за відповідною спеціальністю для різних освітньо-кваліфікаційних рівнів, а також внутрішні нормативні документи Львівського національного університету імені Івана Франка при розробленні навчальних планів зобов'язували дотримуватися відповідного співвідношення не лише між нормативними та вибірковими дисциплінами як циклу загальної, так і професійної та практичної підготовки, а також забезпечити не менше, ніж 50% спільної частини від обсягу навчального плану для всіх спеціалізацій, які входять до складу спеціальності 051 «Економіка» [25].

Відтак, навчальний план спеціалізації «Бізнес-економіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» отримав таку структуру.

Перший блок формують нормативні дисципліни, які були згруповані у три субблоки:

– нормативні дисципліни циклу загальної підготовки («Українська мова за професійним спрямуванням», «Історія України», «Історія української культури», «Іноземна мова (англійська)», «Філософія» тощо);

– нормативні дисципліни циклу професійної та практичної підготовки («Макроекономіка», «Мікроекономіка», «Вища математика для економістів», «Статистика», «Економіка підприємства», «Оптимізаційні методи та моделі в економіці», «Економетрія», «Міжнародна економіка», «Фінанси», «Бухгалтерський облік», «Маркетинг», «Менеджмент» тощо). Навчальні дисципліни вищезгаданих субблоків є спільними та обов'язковими для всіх спеціалізацій спеціальності «Економіка»;

– нормативні дисципліни спеціалізації «Бізнес-економіка». Цей блок містить нормативні дисципліни, відмінні для кожної спеціалізації в межах спе-

ціальності «Економіка», а, відповідно, формують компетентності, які розкривають мету і фокус окремої освітньої програми.

Основними нормативними дисциплінами, покликаними забезпечувати підготовку фахівців спеціалізації «Бізнес-економіка», є: «Аналіз бізнес-середовища», «Професійна іноземна мова (англійська)», «Бізнес-економіка», «Економіка галузевих ринків», «Бізнес-фінанси», «Банківництво і страхування», «Державне регулювання економіки та бізнесу», «Історія економіки та економічної думки», «Економічна компаративістика», «Теорія ймовірностей та математична статистика» тощо.

Другий блок навчального плану формують вибіркові дисципліни, які згруповані у два субблоки:

- вибіркові дисципліни циклу загальної підготовки. Перелік вибіркових дисциплін цього циклу налічує понад 100 позицій. Їх мають змогу обрати студенти всіх факультетів університету в режимі онлайн;

- вибіркові дисципліни циклу професійної та практичної підготовки.

Серед запропонованого широкого спектру відповідних дисциплін студенти спеціалізації «Бізнес-економіка», зазвичай, обирають: «Основи організації бізнесу», «Умови ведення бізнесу в Європейському Союзі», «Зовнішньоекономічну діяльність підприємства», «Фінансовий бізнес», «Бізнес-комунікації», «Міжнародний бізнес», «Економіку та організацію Startup-бізнесу», «Теорію та практику бізнес-тренінгів», «Аналіз господарської діяльності», «Економіку інновацій», «Венчурний бізнес», «Економічний ризик», «Договірний менеджмент» тощо. Традиційно студенти спеціалізації «Бізнес-економіка» віддають перевагу поглибленню своїх знань та вмінь з професійної іноземної мови (англійської), вивчаючи однойменну дисципліну не лише як обов'язкову в 4-му та 5-му семестрах, а й обираючи її серед циклу вибіркових дисциплін у 6, 7 та 8 семестрах навчання.

Логіка побудови структури навчального плану освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» є схожою – цикл спільних нормативних дисциплін для всіх спеціалізацій спеціальності «Економіка», який включає «Мікроекономічний аналіз», «Макроекономічний аналіз», «Національну економіку сталого розвитку», «Прикладну економетрію», «Індикатори бізнес статистики в економіці», а також цикл нормативних дисциплін, відмінних для кожної спеціалізації. Для студентів спеціалізації «Бізнес-економіка» такими дисциплінами є «Англо-український економічний переклад та професійна комунікація», «Економіка галузевих ринків-II», «Стратегії бізнесу та ціноутворення», «Між-

народний фінансовий менеджмент», «Теорія та практика інвестиційних рішень», «Глобальна економіка та бізнес».

Інший блок формує цикл вибіркових навчальних дисциплін, який є спільним для всіх спеціалізацій спеціальності «Економіка». Магістранти спеціалізації «Бізнес-економіка» обирають «Англо-український економічний переклад та професійну комунікацію» (у 2 та 3 семестрах магістратури ця дисципліна є вибірковою), «Економіку прав власності та фірми», «Економіку державного сектора», «Стратегічний маркетинг», «Управління бізнес процесами».

Усвідомлюючи виняткову важливість у системі якісної підготовки сучасного фахівця оволодіння навичками усної та письмової професійної комунікації англійською мовою, вагомий акцент при формуванні навчальних планів та забезпеченні відповідних навчальних дисциплін як бакалаврів, так і магістрів, було зроблено на поглибленому вивченні професійної англійської мови. Окремі навчальні дисципліни, зокрема «Макроекономічний аналіз», «Мікроекономічний аналіз», «Економіку галузевих ринків-II», «Міжнародний фінансовий менеджмент» та ін., викладають англійською мовою. Поглиблене вивчення професійної англійської мови підвищує конкурентоспроможність випускників спеціалізації «Бізнес-економіка» як на вітчизняному, так і міжнародному ринку праці.

Організація навчального процесу здобувачів вищої освіти за спеціалізацією «Бізнес-економіка» також передбачає написання міждисциплінарних курсових робіт, тематика яких сформована з урахуванням основного фокусу однойменної освітньої програми, проходження різного виду виробничих практик, зокрема, перекладацької тощо.

У процесі навчання студенти спеціалізації «Бізнес-економіка» набувають прикладних навичок застосування поглибленого інструментарію макро- та мікроекономіки для аналізу поведінки суб'єктів господарювання та ухвалення ефективних управлінських, фінансових та аналітичних рішень у сфері бізнесу, отримують фундаментальні знання та навички для здійснення аналітично-прогностичних робіт з економіки в межах внутрішнього та міжнародного ринків; здобувають великий обсяг знань щодо організації власного бізнесу, здатні аналізувати можливі загрози, ризики у сфері бізнесу та адекватно на них реагувати.

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ПОСИЛЕННЯ ПРАКТИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У КОНЦЕПЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ «БІЗНЕС-ЕКОНОМІКА»

Піскунов Р. О.,

кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри обліку та оподаткування Харківського навчально-наукового інституту Державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи»,
Україна, м. Харків

Глобалізація та швидкість зміни зовнішнього середовища вимагають реформувати вищу освіту таким чином, щоб здобувач не тільки отримував знання, а й практичні навички, розвивав можливість самонавчання після закінчення ЗВО. Крім того, у здобувача повинні сформуватися не тільки компетентності рівня «я знаю», а ще він повинен «піднятися» до рівня «я розумію» та «я аналізую». «Підняти» його може посилення практичних компетентностей в освітніх програмах Університетів.

Актуалізують вищезазначене також цілі концепції освітньо-професійної програми (за першим рівнем вищої освіти з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 051 «Економіка», спеціалізації «Бізнес-економіка»). Виходячи зі стандарту Вищої освіти спеціальності 051 «Економіка», метою є підготовка фахівців, які володіють сучасним економічним мисленням, теоретичними знаннями і практичними навичками, необхідними для розв'язання завдань предметної області [26].

Що може продукувати ці навички і як вони формуються в потужних Університетах світу на економічних спеціальностях?

1. Навчальний план формується таким чином, що здобувач: на першому курсі вивчає навчальні дисципліни, що формують у нього знання економічних законів: «Мікроекономіка», «Макроекономіка», «Фінанси, гроші, кредит» та інші. На другому курсі здобувач переважно вивчає фахові базові дисципліни, такі як «Оподаткування», «Страховання», «Інверсування», «Бухгалтерський облік» та інші. На третьому курсі здобувач вивчає дисципліни фахового спрямування (тобто ті, які формують з нього фахівця в цій області та за які переважно він отримує гроші на ринку праці). Для посилення практичних компетентностей на старших курсах можуть вводитися дисципліни «Комплексний бізнес-кейс» та «Комплексний бізнес-тренінг», які, по суті, є квінтесенцією важливих навичок по освітній програмі. На четвертому рівні підготовки здобувач вивчає дисципліни «Маркетинг», «Менеджмент», «Педагогіку», «Психологію» (тобто

ті дисципліни, які здобувач може вивчати у вечірній час після роботи). На сьогодні ринок праці вже формує необхідність мати у випускника мінімальний досвід праці, тому здобувач на четвертому курсі планує це реалізувати при проходженні виробничої практики.

2. Укрупнення навчальних дисциплін та міждисциплінарні зв'язки. Всі з часом відійшли від маленьких за обсягом дисциплін в один-півтора кредити. Зараз деякі дисципліни мають по дванадцять кредитів. Це дає можливість прибрати дублювання деяких тем у дисциплінах. Є практика того, що викладач з однієї дисципліни може бути задіяний у темі дисципліни, яку він не викладає, але за темою, яка до нього близька. Наприклад, викладач, який викладає дисципліну «Оподаткування», може бути задіяний в дисципліні «Облік за видами економічної діяльності» у темі «Оподаткування малого бізнесу».

3. Співпраця з роботодавцями. Університети стають першим етапом відбору студентів на роботу. Зацікавлена сторона (stakeholder) формує з викладачем програму дисципліни, визначаючи в ній навички, якими не тільки на вимогу викладача, а й на вимогу роботодавця, повинен володіти слухач курсу. Роботодавець може посилювати дисципліну практичними аспектами. При цьому екзамен може проходити і за участю роботодавця як співбесіда для подальшого працевлаштування.

Активне запровадження вищезазначених підходів матиме позитивний ефект для посилення практичних компетентностей у концепції розвитку освітньої діяльності в нашій державі, що, безумовно, дуже важливо для практично-орієнтованих освітніх програм, якою є «Бізнес-економіка».

АКТУАЛЬНІСТЬ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ «БІЗНЕС-ЕКОНОМІКА» ДЛЯ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ

Базецька Г. І.

кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри економіки
Харківського національного університету міського господарства
імені О. М. Бекетова

Навчання за освітньою програмою «Бізнес-економіка» є унікальною можливістю отримати досвід та міцну теоретичну базу, які пов'язують економіку з бізнес-адмініструванням. Взагалі вищі багатьох країн світу поділяють освіт-

ні програми за даними напрямками. Так, спеціальність «Економіка» дозволяє оволодіти знаннями, навичками та компетентностями, які дозволяють майбутньому фахівцю працювати у сфері планування діяльності підприємства, її організації та контролю. Крім того, професійними інтересами фахівця з економіки є виробництво продукції (товарів, робіт або послуг), її просування на ринку, оптимальний розподіл та задоволення споживача з метою постійного зростання обсягу реалізації та максимізації прибутку.

Знання в галузі бізнес-адміністрування дозволяють здійснювати загальне управління сучасними організаціями. Успіх компанії або підприємства залежить від здатності людини, яка ним керує, приймати рішення, керувати командами та встановлювати стратегії. Завдання управління вимагає високого рівня професіоналізму та всебічної підготовки. Акцент при підготовці за даним напрямом робиться на формування компетентностей за адміністративним та стратегічним спрямуванням організацій. Майбутньому фахівцю пропонується опанувати компетентності з розвитку управління економічними, фізичними, технологічними, людськими та нематеріальними ресурсами компанії.

Освітня програма «Бізнес-економіка» дозволяє поєднати ці два напрями та сформувати компетентності широкого спектру дії. Так, фахівці з бізнес-економіки по закінченню навчання за освітньою програмою отримують спеціальну підготовку зі стратегічного управління, формування людських команд, лідерства, адміністрації, цифрового маркетингу, фінансів та сталого розвитку.

Цей напрям пропонує бачення авангардного бізнесу, що унікально пов'язує економіку з бізнес-адмініструванням. Він поєднує в собі знання з економіки, науки про дані, технології, економетрику та статистику з високими сферами застосування, такими як маркетинг, фінанси, операції, інновації та стратегія. Таким чином, він надає такі інструменти аналізу, які дозволять приймати бізнес-рішення та інновації з надзвичайної точки зору, який не дає жодна інша освітня програма.

Університети Західної Європи пропонують оновлення системи економічних знань, яке супроводжується вимогами ділового світу та передбачає професійний вплив його випускників. Навчання бакалавра з бізнес-економіки включає вміст цифрової стратегії та можливість проходження курсів з цифрового маркетингу, аналітичних методів та програмування, наукових даних та інших з переліку предметів, пропонованих університетами через їхнє цифрове ядро. Таким чином, студентів надається можливість розширити свої можливості для економічного аналізу та впливу на бізнес за допомогою використання цифрових інструментів.

Бакалавр з бізнес-економіки схожий з бакалавром з бізнес-адміністрування основою навчання в галузях економіки, соціальних наук, фінансів та управлінського обліку, але відрізняється тим, що він орієнтований на використання кількісних інструментів для прийняття рішень у галузях. Висока складність навчання за спеціальністю «Бізнес-економіка», на відміну від бакалавра з економіки, полягає в тому, що увага зосереджена на бізнесі – чи то у створених компаніях, чи на нових підприємствах.

Освітня програма «Бізнес-економіка» готує професіоналів із сильним покликанням зрозуміти, як працює бізнес, на основі кількісного аналізу та яким чином можливо розвивати бізнес на основі цієї здатності.

Ті, хто вирішить навчатися у галузі бізнес-економіки, поділяють підприємницький характер та практичний інтерес до бізнесу, а також мають покликання до аналітичної діяльності та прикладних методів.

Бакалавр з бізнес-економіки має такі переваги перед іншими економічними спеціальностями:

- 1) має аналітичне бачення, що засноване на використанні кількісних інструментів;
- 2) робить акцент на прийнятті рішень на основі кількісного аналізу;
- 3) має навичку розвитку застосування інструментів кількісного аналізу та розвитку бізнесу на їх основі.

По закінченню опанування освітньої програми з «Бізнес-економіки» в закордонних університетах майбутній фахівець має можливість отримати компетентності:

- 1) аналізувати середовище та обирати змінні, які впливають на об'єкт дослідження;
- 2) шукати бібліографічну, статистичну, документальну інформацію тощо, що стосується соціально-економічних питань, а також знаходити відповідну соціально-економічну інформацію в Інтернеті, отримувати її, фіксувати та класифікувати до основних програмних продуктів;
- 3) керувати базовими програмними пакетами, щоб мати змогу доставляти звіти, записи, реєструвати бази даних та виконувати описову статистику та аналіз висновків, крім підготовки професійних презентацій щодо них;
- 4) застосувати принципи та прийоми описової статистики та теорії ймовірності до економічних проблем;
- 5) знати та аналізувати історичні економічні факти та думки, щоб зрозуміти змінні, які впливають на економіку, її вплив на організації, її зв'язок із

державною політикою в економічних питаннях з метою передбачення подій та проведення перспективних та планових ефективних заходів;

6) освоїти та застосувати знання з економетрики до проблем та економічного аналізу, щоб виявити взаємозв'язок між змінними та / або зробити прогнози;

7) застосовувати та інтерпретувати результати статистичного висновку з метою формування пропозицій щодо вирішення економічних проблем;

8) проводити аналіз у питаннях прогнозування та планування;

9) знати та інтерпретувати фінансову звітність, а також на її основі робити фінансові прогнози;

10) проводити економічний аналіз попиту та пропозиції на продукцію та послуги, а також аналіз внутрішнього функціонування приватної чи громадської організації та середовища, в якому вона працює;

11) інтерпретувати та оцінювати макроекономічні аспекти, а також їх вплив на приватні та державні організації;

12) інтерпретувати та оцінювати світову економіку з метою пізнання та прогнозування її впливу на національну макро- та мікроекономіку;

13) знати та оцінювати інструменти міжнародної торгівлі, такі як тарифи чи договори, з метою пошуку конкурентних переваг для національних організацій;

14) консультувати компанії щодо розробки та впровадження їх організаційних структур, фінансових прогнозів та стратегій діяльності;

15) проводити дослідження ринку для установ та організацій;

16) аналізувати економічний вплив екологічних законів;

17) створювати нові інтелектуальні навички, які дозволять навчитися вчитися та генерувати дослідження;

18) мати соціальну прихильність з організацією та власним навчанням, етичні цінності, чесність, толерантність та повагу;

19) розвивати підприємницьке ініціативне, креативне та інноваційне ставлення;

20) мати здатність до лідерства, бути адаптованим до роботи в команді, в міждисциплінарних групах та вирішувати економічні проблеми у будь-якій організації.

Слід зазначити, що бакалавр із бізнес-економіки має можливість працювати у сфері консалтингу, управління фінансами, логістики, планування, аналітики та оцінки світової торгівлі.

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЇ РЕФОРМ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Можсайкіна Н. В.

кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри економічної теорії та міжнародної економіки, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова,
Україна, м. Харків

Міністерство освіти і науки України, Міжнародна асоціація університетів і Європейський центр вищої освіти як підрозділ ЮНЕСКО, Рада Європи з вироблення єдиних вимог до рівня освіти ведуть активну роботу, спрямовану на запровадження у закладах вищої освіти України Державних стандартів підготовки фахівців із вищою освітою.

Сьогодні реформаторський підхід до модернізації освіти в Україні передбачає позбавлення від надлишкових знань і заміни їх на навички і знання, які приведуть індивіда до кар'єрного успіху. Виділяється кілька безперечно дуже важливих напрямів розвитку освіти: спрямованість на забезпечення економічної інфраструктури виробництва підготовленими кадрами, фінансове забезпечення і самозабезпечення освіти, його вписування в умови ринкової економіки, інформатизація, оптимізація структури.

На жаль, зміна парадигми освіти розширила «спектр невизначеностей», тому що цілі споживачів послуг закладів системи вищої освіти різні. Основні тенденції розвитку вищої освіти можна розглянути через співвідношення таких пар характеристик: масовість – елітарність; орієнтація на бюджет – орієнтація на приватні інвестиції; підготовка кадрів («виробництво продукту») – надання освітніх послуг; традиційна – інноваційна форма навчання; орієнтація на форму – на зміст освітнього процесу; вузька спеціалізація – універсальність освітніх програм; надання конкретних знань і навичок – загальних навичок роботи з інформацією й придбання необхідних умінь. При цьому кожна з даних пар характеристик також може розглядатися як елемент стратегії конкретної освітньої установи.

На наш погляд, до негативних сторін реформ, які проводяться в системі освіти, слід перш за все віднести їх безсистемність, неопрацьованість стратегічних орієнтирів і можливих наслідків, непродуманість заходів, що можуть призвести до порушень наступності культурно-історичних традицій розвитку. Це багато в чому пояснюється тим, що до останнього часу документи реформ готувалися без участі педагогічної громадськості та науковців, без апробації, обговорення та експериментальної перевірки передбачуваних заходів.

У системі ключових понять «стратегія – політика – тактика проведення реформ» виявляється порушення ієрархічних зв'язків. Усім, хто пов'язаний із визначенням політики розвитку освіти, з удосконаленням освітньої системи, потрібно перш за все усвідомити становище, в якому перебуває сучасна освіта, зрозуміти і реалізувати стратегічні орієнтири розвитку і ретельно прорахувати наслідки прийнятих рішень. Треба навчитися вивіряти передбачувані кроки на багато ходів уперед, зокрема, зважити, оцінити співвідношення вигоди сьогочасної економії на освіті та ймовірні втрати, як правило, досить віддалених позитивних особистісних, соціальних і фінансово-економічних ефектів.

Особистісний ефект пов'язаний із розвитком здібностей, креативності, громадянськості, духовно-моральних та багатьох інших якостей особистості, її індивідуальної своєрідності. Соціальний – виражений у формуванні колективізму, комунікативності, соціальної активності, адаптивності, готовності до життєвого самовизначення, сприяння соціальному, культурному і технічному прогресу. Економічний – полягає у підвищенні продуктивності праці, якості духовних і матеріальних продуктів діяльності людей, які отримали повноцінну освіту.

Реалізація програми вдосконалення освіти вимагає негайного вирішення низки невідкладних організаційних моментів, серед яких найважливішими є такі. Використовуючи соціально-економічні прогнози і програмні установки, треба розробити випереджальну стратегію розвитку освіти, забезпечивши, таким чином, гармонізацію соціальної стратегії, освітньої політики та практики модернізації освіти. Необхідно затвердити справжнє розуміння цілей і результатів освіти не як набуття знань та вмінь (це важливий елемент, освіти, його каркас, що несе основа, але зовсім не його результат, не його основний продукт).

Виділяють чотири основні цілі та відповідні результату (продукту) освіти, які одночасно можуть служити критеріями моніторингу його якості і забезпечити в перспективі перехід до випереджаючої освіти: розвиток *особистісних якостей людини*, в тому числі творчих здібностей, моральних і громадянських якостей, соціальної відповідальності та активності (особистісно-розвивальний критерій); формування *майбутнього соціуму*, толерантних відносин між людьми і соціальними групами, здібностей до спілкування і колективної дії, служінню людям і суспільству (соціально-розвивальний критерій); формування *«людського капіталу»*, економічної активності учасників відтворення, готовності до високопродуктивної праці в сучасній системі виробництва (економічний критерій); збереження і *розвиток культури* як змістовної засади утворення і відтворення «людини культури» шляхом занурення учнів не тільки в науку і технологію, але і в культуру в цілому. При цьому абсолютно обов'язково посилити предмети, що формують творче універсальне мислення, що вибирають кращі риси гуманітарного та природничо-наукового стилів мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. The official site of the Harvard University. URL: <https://www.extension.harvard.edu/>
2. The official site of the Utrecht University. URL: <https://www.uu.nl/bachelors/en/economics-and-business-economics>
3. The official site of the Maastricht University. URL: <https://www.maastrichtuniversity.nl/education/bachelor/bachelor-economics-and-business-economics>
4. The official site of the University of Antwerp. URL: <https://www.uantwerpen.be/en/study/education-and-training/business-economics/about-the-programme/>
5. The official site of the Vrije Universiteit Brussel (VUB). URL: <https://www.vub.be/en/faculty/social-sciences-solvay-business-school#faculty>
6. The official site of the University of Amsterdam. URL: <https://ase.uva.nl/content/masters/business-economics/business-economics.html>
7. The official site of the University of Central Florida. URL: <https://business.ucf.edu/degree/economics-business/>
8. The official site of the University of San Diego. URL: <https://www.sandiego.edu/business/undergraduate/business-economics/>
9. The official site of the University of Canterbury. URL: <https://www.canterbury.ac.nz/study/subjects/business-economics/>
10. Vaughan R., Daverio R. Assessing the size and presence of the collaborative economy in Europe. PwC, UK, 2016, April.
11. Данченко Л. А., Зайцева А. С., Комлева Н. В. Трансформация модели дополнительного образования в условиях цифровой экономики. *Открытое образование*. 2019. Т. 23. № 1. С. 34-45.
12. Сайт Westfälische Wilhelms-Universität. URL: <https://www.uni-muenster.de/de/>
13. Сайт EduSteps. URL: <https://edusteps.com.ua/obuchenie/programmy/820-severoamerikanskiy-prikladnoy-biznes-menedzhment.html>
14. Сайт Bachelorsportal. URL: <https://www.bachelorsportal.com/studies/228106/applied-business.html>
15. Прикладной бизнес. URL: <https://www.academiccourses.ru/Прикладной-бизнес/USA/Kansas-State-University-Polytechnic-Campus/%20II/>
16. Сайт Monterrey Institute of Technology and Higher Education. URL: <https://www.google.com/search?q=Tec+de+Monterrey&oq=Tec+de+Monterrey&aqs=chrome..69i57j69i59.1296j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8>
17. Carman M. J. Blended learning design: Five key ingredients. URL: https://www.it.iitb.ac.in/brains/ingredientsofblended_learning_design.pdf
18. Horn M. B. The Rise of K-12 Blended learning. *Innosight Institute*, 2011. URL: <http://www.innosightinstitute.org/innosight/wp-content/uploads/The-Rise-of-K-12-Blended-Learning.pdf>
19. Harris N. Business Economics. Theory and application. Oxford: Butterworth-Heinemann, 2001.
20. Townsend H. Foundations of Business Economics. New York: Routledge, 2002.
21. Jones T. Business Economics and Managerial Decision Making. Chichester: John Wiley & Sons, Ltd., 2004.
22. Earl P., Wakeley T. Business Economics: A Contemporary Approach. London: McGraw-Hill, Inc., 2005.
23. Pareek S. A Text Book of Business Economics. Jaipur: Sunrise Publishers & Distributors, 2009.
24. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015р. № 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/266-2015-%D0%BF>
25. Про вищу освіту в Україні: Закон України від 01.07.2014р. №1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
26. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальність: 051 «Економіка». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdeni%20standarty/12/21/051-ekonomika-bakalavr.pdf>

REFERENCES

1. The official site of the Harvard University. Retrieved from <https://www.extension.harvard.edu/>
2. The official site of the Utrecht University. Retrieved from <https://www.uu.nl/bachelors/en/economics-and-business-economics>
3. The official site of the Maastricht University. Retrieved from <https://www.maastrichtuniversity.nl/education/bachelor/bachelor-economics-and-business-economics>
4. The official site of the University of Antwerp. Retrieved from <https://www.uantwerpen.be/en/study/education-and-training/business-economics/about-the-programme/>
5. The official site of the Vrije Universiteit Brussel (VUB). Retrieved from <https://www.vub.be/en/faculty/social-sciences-solvay-business-school#faculty>
6. The official site of the University of Amsterdam. Retrieved from <https://ase.uva.nl/content/masters/business-economics/business-economics.html>

7. The official site of the University of Central Florida. Retrieved from <https://business.ucf.edu/degree/economics-business/>.
8. The official site of the University of San Diego. Retrieved from <https://www.sandiego.edu/business/undergraduate/business-economics/>.
9. The official site of the University of Canterbury. Retrieved from <https://www.canterbury.ac.nz/study/subjects/business-economics/>.
10. Vaughan, R., & Daverio, R. (2016). *Assessing the size and presence of the collaborative economy in Europe*. PwC, UK.
11. Danchenok, L. A., Zajceva, A. S., & Komleva, N. V. (2019). Transformatsiya modeli dopolnitelnogo obrazovaniya v usloviyakh tsifrovoy ekonomiki. [Transformation of the model of additional education in the digital economy]. *Otkrytoye obrazovaniye – Open education*, 23(1), 34-45 [in Russian].
12. The official site of the Westfälische Wilhelms-Universität. Retrieved from <https://www.uni-muenster.de/de/>.
13. The official site of the EduSteps. Retrieved from <https://edusteps.com.ua/obuchenie/programmy/820-severoamerikanskiy-prikladnoy-biznes-menedzhment.html>.
14. The official site of the Bachelorsportal. Retrieved from <https://www.bachelorsportal.com/studies/228106/applied-business.html>.
15. *Prikladnoy biznes [Applied business]*. (2019). Retrieved from <https://www.academiccourses.ru/Прикладной-бизнес/USA/Kansas-State-University-Polytechnic-Campus/%20II/> [in Russian].
16. The official site of the Monterrey Institute of Technology and Higher Education. Retrieved from <https://www.google.com/search?q=Tec+de+Monterrey&aq=Tec+de+Monterrey&aqs=chrome..69i57j69i59.1296j0j7&sourceid=chrome&ic=UTF-8>.
17. Carman, M. J. (2018). *Blended learning design: Five key ingredients*. Retrieved from https://www.it.iitb.ac.in/brains/ingredientsofblended_learning_design.pdf
18. Horn, M. B. (2011). *The Rise of K-12 Blended learning*. Retrieved from <http://www.innosightinstitute.org/innosight/wp-content/uploads/The-Rise-of-K-12-BlendedLearning.pdf>.
19. Harris, N. (2001). *Business Economics. Theory and application*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
20. Townsend, H. (2002). *Foundations of Business Economics*. New York: Routledge.
21. Jones, T. (2004). *Business Economics and Managerial Decision Making*. Chichester: John Wiley & Sons, Ltd.
22. Earl, P., & Wakeley, T. (2005). *Business Economics: A Contemporary Approach*. London: McGraw-Hill, Inc.
23. Pareek, S. A. (2009). *Text Book of Business Economics*. Jaipur: Sunrise Publishers & Distributors.
24. Pro zatverdzhennia pereliku haluzei znan i spetsialnostei, za yakymy zdiisnuietsia pidhotovka zdobuvachiv vyshchoi osvity: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29.04.2015 r. № 266. (2015). [On the statement of the list of branches of knowledge and specialties on which preparation of applicants of higher education is carried out. The Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 29, 2015]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/266-2015-%D0%BF> [in Ukrainian].
25. Pro vyshchu osvitu v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r. № 1556-VII. (2014). [On higher education in Ukraine. Law of Ukraine dated July 01, 2014]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [in Ukrainian].
26. Standart vyshchoi osvity Ukrainy: pershyi (bakalavrskiy) riven, haluz znan 05 «Sotsialni ta povedinkovi nauky», spetsialnist: 051 «Ekonomika». (2018). [Standard of higher education of Ukraine: first (bachelor's) level, field of knowledge 05 "Social and behavioral sciences", specialty: 051 "Economics"]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/051-ekonomika-bakalavr.pdf> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10.02.2020 р.

Стаття пройшла рецензування 16.02.2020 р.

Стаття рекомендована до опублікування 21.02.2020 р.

КОНЦЕПЦИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРОГРАММЫ «БИЗНЕС-ЭКОНОМИКА» («BUSINESS ECONOMICS»): ОПЫТ ЗАРУБЕЖНЫХ УНИВЕРСИТЕТОВ И ЕГО ИСПОЛЬЗОВАНИЕ В УКРАИНЕ

Круглый стол в редакции сборника научных трудов «Экономическая теория и право» по вопросам подготовки специалистов по образовательной программе «Бизнес-экономика» в университетах Украины, 4 февраля 2020 г.

Участники «круглого стола» обговорили актуальні проблеми і обобщили досвід підготовки фахівців за освітньою програмою «Бізнес-економіка» («Business Economics») в українських і зарубіжних університетах. Особливу увагу було приділено сучасним тенденціям розвитку університетської спеціальності «Економіка».

Ключевые слова: університет, освітня програма, бізнес-економіка.

**THE CONCEPTION OF THE EDUCATIONAL PROGRAM
“BUSINESS ECONOMICS”: EXPERIENCE OF FOREIGN UNIVERSITIES AND THE
IMPLEMENTATION
OF THIS EXPERIENCE IN UKRAINE**

**The Roundtable Discussion at the Editorial Office of the Collection
of Scientific Papers “Economic Theory and Law” on Training Specialists
According to the Educational Program “Business Economics”
at Universities of Ukraine,
4 February 2020**

The roundtable was attended by members of the editorial board of the collection of scientific papers “Economic Theory and Law”, scientists and teachers of Ivan Franko National University of Lviv, Yaroslav Mudryi National Law University, V. N. Karazin Kharkiv National University, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv Educational and Scientific Institute of SHEI “Banking University”, as well as the Centre for Economic Policy Studies of the Institute of Expert-Analytical and Scientific Research of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine (Kyiv).

The participants of the roundtable discussed the actual problems of training specialists according to the educational program “Business Economics” at their universities, analyzed the preconditions of designing the programs “Business Economics” in the light of modern challenges, and summarized the experience of teaching the subjects of the cycle “Business Economics” in Ukrainian and foreign universities. Particular attention was paid to current trends in the development of the university specialty “Economics”.

Key words: university, educational program, business economics.

Article details:

Received: 10 February 2020

Revised: 16 February 2020

Accepted: 21 February 2020

Рекомендоване цитування: Концепція освітньої програми «Бізнес-економіка» («Business Economics»): досвід закордонних університетів та його використання в Україні. Круглий стіл у редакції збірника наукових праць «Економічна теорія та право» з питань підготовки фахівців за освітньою програмою «Бізнес-економіка» в університетах України, 04 лютого 2020 р. *Економічна теорія та право*. 2020. № 1 (40). С. 162–200. DOI: 10.31359/2411-5584-2020-40-1-162.